

**NIKODEMAS BAUKUS-
VENCKAVIČIUS**
(1844-1877)

Tautosakos rinkėjas, lietuvių k. tyrinėtojas.

1877 m. gruodžio 13 d. Peterburge džiovos pakirstas mirė mūsų žemietis Nikodemas Baukus-Venckavičius, teisgyvenęs vos 33 metus, bet neužmirštas nei sovietinėje "Mažojoje lietuvių tarybinėje enciklopedijoje", nei bostoniškoje "Lietuvių enciklopedijoje". Kas jis toks, kokie jo nuopelnai, kas jį sieja su mūsų mokykla?

Gimė 1844 m. netoli Ramygalos, Zalatorių viensėdyje, ūkininkų šeimoje. Tikroji jo pavardė – Venckavičius, o su-lietuvino į Bauką. Pirmąsias mokslų žinias gavo iš kaimo daraktoriaus. Vėliau mokėsi Ramygalos pradinėje, Panevėžio (dabar J. Balčikonio) gimnazijoje.

Mokantis Panevėžio gimnazijoje prasidėję 1861-1863

m. neramumai įtraukė ir mokytojus (S. Civinskį, J. Važinskį, B. Selensą, A. Kareivą, T. Ganusovskį ir kt.) ir mokinius. Matyt, ir Nikodemas neliko pašalinis stebėtojas. Kapeliono Alfonso Kareivos paskatinti mokiniai 1862 m. dalyvavo manifestacijose, giedojo valdžią "papiktinančius himnus" ir giesmes, kad Kauno generalgubernatorius perspėjo vyskupą Motiejų Valančių. Reikalavo sudrausti Panevėžio kunigus, vedančius mokinius "negeru" keliu. M. Valančius, gelbėdamas "prasikaltusį" kapelioną, neramumų gimnazijoje organizatorių A. Kareivą, iškėlė jį į Pūmėnus. Bet šis ir iš ten palaikė ryšius su gimnazistais, ragino mokinius laikytis vieningai, vykdyti jo nurodymus, perduodamus per "papėdininką" kapelioną Telesforą Ganusovskį (už dalyvavimą sukilime ištremtą į Sibirą). Vyskupas, matydamas, kad A. Kareivai tokia veikla gali negėrai baigtis, skubiai perkėlė į Kauną, o netrukus arčiau savęs – į Telšius.

Sukilimo metu labai sumažėjo mokinių skaičius. Vieni jų išėjo pas sukilėlius, kitus, kaip Stanislovą Didžiulį ir kt., atsiėmė tėvai, o dar kiti keitė mokyklas. Nikodemas dar prieš Panevėžio gimnazijos uždarymą (1865 m.), persikėlė į Šiaulių gimnaziją. Ten 1865 m. gavo atestatą.

Nesėkmingai baigėsi bandymas įstoti į Peterburgo universitetą. Jaunuolis iš "neramaus krašto" nebuvo priimtas. Tik 1872 m. pavyko įstoti į Kazanės universiteto teisės fakultetą. Jį baigęs, vietos Lietuvoje negavo. Teko dirbti Saratove, Voronežo gubernijoje toli nuo tėvynės.

Mokydamasis gimnazijoje ir universitete, sekdamas tautosakos rinkėją A. Jušką, Panevėžio, Ramygalos, Upytės, Vadaktėlių apylinkėse rinko tautosaką. Buvo sudaręs ir parengęs spaudai rinkinį "Senų dienų Bilė", kurį P. Vileišis 1876 m. bandė išspausdinti ir pralaužti spaudos draudimo barjerą. Tačiau bandymas nepavyko.

N. Baukus-Venckavičius be tautosakos rinkimo do-

mėjosi kalbotyra. Norėjo parengti lietuvių kalbos gramatiką. Parašė keletą straipsnių lietuvių kalbos fonetikos ir rašybos klausimais. Deja, šie straipsniai liko rankraščiuose, kurių dalį išsaugojo jo brolis, taip pat baigęs Kazanės universitetą. Dalis likusių laiškų, kita archyvo medžiaga buvo išspausdinta tik 1938-1940 m. periodiniame leidinyje "Mūsų senovė".

Mirė 1877 m. gruodžio 13 d.